

Dependență de cale, acțiune politică și conjunctură

Acțiune colectivă, politici identitare și justiție de tranziție în România, 1989–2019

Dragoș PETRESCU

Prezenta teză de abilitare este împărțită în trei secțiuni principale. Prima secțiune prezintă direcțiile majore de cercetare urmate de candidat odată cu începerea studiilor doctorale la Universitatea Central-Europeană de la Budapesta (CEU Budapest) și cele mai importante rezultate ale cercetărilor întreprinse pe fiecare dintre aceste direcții. A doua secțiune a acestei teze de abilitare prezintă un plan de dezvoltare a carierei profesionale care are în vedere atât dimensiunea academică centrată pe predare, cât și dimensiunea de cercetare științifică. A treia secțiune a acestei teze de abilitare prezintă o bibliografie selectivă, asociată celor discutate în cele două secțiuni precedente. Trebuie menționat de la bun început faptul că această teză de abilitare se concentrează asupra cercetărilor efectuate în domeniul politicii comparate.

Prima secțiune a tezei de față prezintă rezultatele cercetărilor întreprinse în domeniul politicii comparate, care au fost dezvoltate pe trei direcții, după cum urmează:

1. Explicarea acțiunii colective: construirea unui model teoretic pentru analizarea schimbărilor de regim din 1989 din Europa Centrală și de Est (ECE). Cercetările desfășurate pe această direcție s-au concentrat asupra *secvenței prăbușirii regimurilor comuniste din ECE din anul 1989*, adică Polonia–Ungaria–Germania de Est–Cehoslovacia–Bulgaria–România. În teza de doctorat, pe care am susținut-o în anul 2003, m-am concentrat asupra schimbării violente de regim din România din 1989 și am explicat de ce România ocupă ultimul loc în secvența prăbușirii regimurilor comuniste din ECE și de ce schimbarea violentă de regim face din România un caz special în contextul schimbărilor de regim din 1989, deoarece contrazice caracterul nonviolent al celorlalte cinci schimbări de regim din ECE din 1989 care au precedat-o. Pentru a explica particularitățile cazului românesc, am propus un model teoretic care se bazează pe trei concepte-cheie, și anume: *dependență de cale, acțiune politică și conjunctură* (internă și internațională). Analiza bazată pe acest model explicativ a fost extinsă și aprofundată într-un volum publicat în anul 2010. Ulterior, am aplicat acest model explicativ la întreaga secvență a prăbușirii regimurilor comuniste din ECE, începând cu Polonia și sfârșind cu România, iar rezultatele cercetărilor au fost publicate într-un volum care a apărut în anul 2014.

2. Legitimare și politici identitare: instrumentarea naționalismului ca principiu politic în România în perioada comunistă. Am urmat constant această direcție de cercetare de-a lungul carierei mele profesionale. Pe scurt, această direcție de cercetare urmărește modul în care elita comunistă din România a utilizat naționalismul, înțeles ca principiu politic, pentru a se legitima în ochii populației. Această direcție de cercetare a necesitat o abordare nouă cu privire la procesul de

construcție a națiunii moderne în România, cu accent pe politicile identitare adoptate în perioada lui Nicolae Ceaușescu (1965–89). Astfel, am demonstrat că procesul de construcție a națiunii române moderne nu a luat sfârșit în anul 1918, ci a fost vorba de un proces pe care Unirea din 1918 l-a accelerat dar care a durat până la începutul anilor 1980. Două elemente au stat la baza acestui proces de construcție națională în perioada comunistă, în special după anul 1956: independența față de Moscova și modernizarea condusă de “sus”. Regimul comunist din România a obținut o legitimitate limitată în ochii populației la sfârșitul anilor 1960 și începutul anilor 1970, dar această legitimitate s-a erodat masiv în anii 1980. Rezultatele acestor cercetări au fost publicate în reviste și volume colective internaționale.

3. Justiția de tranziție și consolidarea democratică în ECE după 1989. Această direcție de cercetare urmărește procesul de consolidare democratică din ECE în urma schimbărilor de regim din 1989 și discută cazul românesc în context european. Cercetarea analizează relația dintre adoptarea justiției de tranziție, ca un caz de difuzie a modelului german de reconciliere cu trecutul prin deschiderea arhivelor poliției secrete comuniste (Stasi) și procesul de consolidare democratică. În cazul românesc, am arătat că legea lustrației nu a intrat în vigoare, dar consolidarea democratică a fost favorizată de două procese ce au fost inițiate prin deschiderea dosarelor fostei Securități: expunerea publică a cazurilor de încălcare a drepturilor fundamentale ale omului și lustrația informală, care a fost posibilă datorită acestui proces de expunere publică a abuzurilor comise de regimul comunist. Rezultatele cercetărilor pe această direcție au fost publicate în reviste și volume colective internaționale.

Secțiunea a doua a acestei teze de abilitare prezintă un plan de dezvoltare a carierei profesionale pe două direcții: o direcție academică care are în vedere elaborarea unui curs nou în cadrul programului de master în Politică Comparată (predat integral în limba engleză) și o direcție de cercetare științifică, care are în vedere publicarea unei monografii de specialitate. Această a doua secțiune prezintă un plan de cercetare care are în vedere perioada 1989–2019 și care analizează schimbările de regim din 1989, tranzițiile democratice care le-au urmat și derivatele autoritare din țări din ECE (precum Ungaria sau Polonia). Analiza comparată a acestor fenomene are la bază modelul teoretic elaborat pentru a explica secvența prăbușirii regimurilor comuniste din ECE. Analiza are în vedere procese importante din ECE, cum ar fi politicile identitare și ascensiunea populismului, în special a populismului de dreapta. Trebuie menționat că am publicat deja două studii care abordează dintr-o perspectivă comparativă cazurile Ungariei, Poloniei și României în perioada de după anul 2010.

Secțiunea a treia a acestei teze de abilitare prezintă o bibliografie selectivă, care reunește cele mai reprezentative lucrări care au stat la baza celor prezentate în primele două secțiuni ale tezei.